Lublin, 4 kwietnia 2024 r.

dr hab. Arkadiusz Bereza, prof. UMCS

Katedra Prawa Informatycznego i Zawodów Prawniczych

Instytut Nauk Prawnych

Wydział Prawa i Administracji

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Recenzja rozprawy doktorskiej
Pana Macieja Zwierzchowskiego

pt. *Ustrój miast prywatnych w dobrach Radziwiłłów birżańskich przed rokiem 1695*, Olsztyn 2023, ss.314

przygotowanej pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. dr h. c. Dariusza Szpopera

(promotor pomocniczy dr Oskar Kanecki)

I. Wybór tematu rozprawy i metodologia pracy

Wybór tematu recenzowanej rozprawy oceniam jako trafny. Dotyczy on miast prywatnych w okresie XVI i XVII wieku, ich ustroju i organizacji oraz działań właścicieli ukierunkowanych na ich rozwój. Temat łączy zagadnienia z prawa prywatnego i publicznego, które wzajemnie się przenikają. Problematyka prywatnych ośrodków miejskich w tym okresie jest wdzięcznym polem badawczym dla historyków ustroju i prawa. Pojawiające się opracowania historyczne o zasięgu regionalnym, dotyczące dziejów „małych ojczyzn", rzadko mają walor opracowań historyczno-prawnych. Nie jest też przypadkiem, że XVI i XVII wiek jest w nich traktowany pobieżnie, a to z powodu bariery jaką stanowi niezbędny warsztat badawczy. Opracowania te są niekiedy punktem wyjścia do dalszych badań historyczno-prawnych i wynikających z nich ustaleń kształtujących obraz dawnej Polski. Istnieją także prace dotyczące miast prywatnych w okresie Rzeczypospolitej Obojga Narodów (niektóre z nich zostały przytoczone na kartach rozprawy doktorskiej), które wyszły spod pióra historyków prawa, lecz nadal w historiografii istnieje w tym zakresie spora luka badawcza. Częściowo wypełnia ją

rozprawa doktorska Pana Macieja Zwierzchowskiego dotycząca trzech miast w dobrach Radziwiłłów birżańskich tj. Birż, Kiejdan i Słucka. Wybór doskonały z uwagi na różny charakter tych ośrodków miejskich, ich wyjątkową rolę, nie tylko w dobrach Radziwiłłów birżańskich, ale także w skali kraju (jako twierdze, czy ośrodki kalwinizmu, którego książęta na Birżach i Dubinkach byli protektorami). Taki nieprzypadkowy wybór miast skutkuje szerszym oddziaływaniem rozprawy doktorskiej. Ten wybór pokazuje także zróżnicowane instrumenty prawne oraz metody działania właścicieli będące wypadkową funkcji jakie miasta te pełniły (bądź miały pełnić) oraz faktycznych możliwości właścicieli w okresie prowadzonych wojen, które niewątpliwie zakłócały rozwój tych miast.[1] Z uwagi na okoliczność, że treść rozprawy koncentruje się na trzech konkretnych miastach, a nie były one jedyne w dobrach Radziwiłłów birżańskich, warto rozważyć doprecyzowanie tytułu (lub jego uzupełnienie podtytułem) przed publikacją rozprawy.

Ramy chronologiczne rozprawy wynikają z jej treści. Cezura początkowa jest uzależniona od momentu, kiedy założono Birże albo kiedy Kiejdany i Słuck przeszły we władanie Radziwiłłów birżańskich (stąd brak konkretnej daty początkowej w tytule), zaś cezura końcowa to rok 1695 – śmierć Ludwiki Karoliny Radziwiłł (25.03.1695), ostatniej przedstawicielki birżańskiej linii Radziwiłłów.

Tak określony zakres przedmiotowy badań i ich ramy chronologiczne należy ocenić za prawidłowe.

Realizując cel badawczy dotyczący analizy i oceny działalności Radziwiłłów birżańskich dla organizacji i rozwoju Birż, Kiejdan i Słucka (nie został on we wstępie precyzyjnie określony) Autor posłużył się kilkoma metodami charakterystycznymi dla badań historycznoprawnych. Jest to metoda formalno-dogmatyczna wykorzystana przy analizie tekstów aktów i dokumentów mających cechy publiczno- i prywatnoprawne (w których niejednolita terminologia języka prawnego – a co za tym idzie także prawniczego - jest dużym problemem dla badaczy), prawno-historyczna dla wyjaśnienia genezy instytucji prawnych i ich recepcji, socjologiczna dotycząca stosowania w praktyce aktów dotyczących ustroju i organizacji życia gospodarczego w tych miastach (np. omijania prawa składu na targowisku w Birżach, s.77-79) i komparatystyczna związana z

[1] O czym Autor rozprawy pisze także w swojej publikacji: *Wpływ wojen szwedzkich na miasto radziwiłłowskie Birże w XVII wieku*, „Zeszyty Naukowe Gdańskiej Szkoły Wyższej", nr 4 (21), 2018, s.161-172.

porównaniem ustroju i organizacji w/w miast, z odniesieniem do innych ośrodków miejskich (s.13).

Podsumowując ten wątek recenzji uważam wybór tematu za trafny, stwarzający możliwość zaprezentowania Autorowi jego wysokich umiejętności badawczych.

II. Struktura rozprawy

Rozprawa została podzielona na wstęp, sześć rozdziałów i zakończenie. Struktura ta ma swoje uzasadnienie, ale została także dostosowana do materiałów źródłowych które Autor chciał zaprezentować, zwłaszcza uzyskanych w trakcie kwerendy archiwalnej. Każdy z rozdziałów został podzielony na podrozdziały.

Rozdział I ma charakter wprowadzający, a jego wewnętrzny układ zapowiada przedmiot rozprawy, jakim jest ustrój i organizacja trzech miast prywatnych: Birże, Kiejdany i Słuck. Przedstawiono w nim podstawy lokacji i sposób wejścia tych miast we władanie Radziwiłłów birżańskich oraz dalsze ich dzieje. Rozważania te podzielono dalej na podrozdziały dotyczące w/w miast (1.3-1.5), co z uwagi na los dóbr Radziwiłłów birżańskich po wygaśnięciu ich linii zmuszało Autora do powtórzeń (s.44, 54, 61-62). Rozdziały II-IV dotyczą poszczególnych miast i zawierają ustalenia dotyczące przywilejów i dokumentów lokacyjnych, organizacji władz miejskich i sądownictwa (wraz z ciekawym przeglądem urzędników działających w mieście), spraw podatkowych i handlowych, inwestycji miejskich (o różnym charakterze), kwestii wyznaniowych oraz statusu ludności żydowskiej. Struktura wewnętrzna tych rozdziałów jest podobna, ale nie identyczna (o czym w uwagach merytorycznych). Poruszane w nich zagadnienia można było rozszerzyć o kwestie poruszane dalej w rozdziale V (prawa cechowe) i rozdziale VI (regulacje z zakresu bezpieczeństwa związane z utrzymaniem charakteru obronnego miasta i powinnościami przeciwpożarowymi), co – w mojej ocenie - dałoby spójniejszy obraz podstaw prawnych i funkcjonowania ośrodków miejskich, a zarazem pozwoliłoby na uniknięcie powtórzeń. Zakończenie jest podsumowaniem ustaleń Autora. Pokazuje on m. in. zróżnicowanie organizacji tych ośrodków miejskich, będących wypadkową ich funkcji, pozytywny wpływ działalności Radziwiłłów birżańskich na ich rozwój, zmiany w podstawach prawnych i funkcjonowaniu miasta oraz sposób nadzoru (a niekiedy także

jego przyczyny, jak np. w przypadku nieprawidłowości w działalności władz miejskich w Kiejdanach, s.114-115) sprawowanego ze strony właściciela lub jego przedstawicieli.

Podsumowując, należy stwierdzić, że przyjęta konstrukcja pracy pozwoliła osiągnąć cel badawczy. Układ recenzowanej pracy wskazuje na holistyczne podejście jej Autora do analizowanego zagadnienia z uwagi na zaprezentowanie najważniejszych i zarazem zróżnicowanych wewnętrznie miast w dobrach Radziwiłłów birżańskich. Wykracza ona poza ramy opracowania regionalnego, a ze względu na wagę poruszanego zagadnienia dla badań nad prawem i ustrojem XVI i XVII wieku nadaje rozprawie charakter kompleksowy.

III. Uwagi merytoryczne

Bardzo dobrze prezentuje się wykaz źródeł i opracowań wykorzystanych w rozprawie doktorskiej. Autor wykorzystał zasoby Archiwum Głównego Akt Dawnych (Archiwum Warszawskie Radziwiłłów), cenne rękopisy dotyczące Kiejdan zgromadzone w Bibliotece Polskiej Akademii Nauk w Kórniku i w Archiwum Historycznym Państwa Litewskiego w Wilnie, materiały dotyczące Birż z Biblioteki Litewskiej Akademii Nauk im. Wróblewskich w Wilnie oraz uzupełniająco: rękopisy z Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego, Archiwum Narodowego w Krakowie (Archiwum Młynowskie Chodkiewiczów), Biblioteki Jagiellońskiej, Biblioteki Narodowej w Warszawie (Biblioteka Załuskich) i Litewskiej Biblioteki Narodowej im. Martynasa Mažvydasa. Nie zbadano zasobów archiwów białoruskich i rosyjskich, co wobec pandemii COVID-19 oraz obecnej sytuacji politycznej po agresji Rosji na Ukrainę w lutym 2022 r. stało się niemożliwe (vide s.12). Z tych powodów nie można czynić zarzutu, a wydaje się, że Autor w wyniku szerokiej, wnikliwej i żmudnej (z uwagi na rękopiśmienny charakter materiałów) kwerendy w Polsce i na Litwie odnalazł najważniejsze źródła dla opracowanego tematu. Oczywiście zawsze można sięgnąć jeszcze głębiej w problematykę dotyczącą życia miasta w aspekcie społecznym i gospodarczym (co związane jest także z reglamentacją prawną) i kontynuować poszukiwania kolejnych źródeł, lecz można to pozostawić innym badaczom dziejów tych trzech niezwykle ciekawych miast. Wykorzystano w rozprawie także źródła drukowane oraz liczne opracowania (ich wykaz liczy 239 pozycji). Świadczy to o znajomości problematyki badawczej, a także skrupulatności Autora, a uwaga ta nie

dotyczy tylko zebrania materiałów, ale także krytycznego podejściu do niektórych źródeł (np. s.94-95).

Oceniając wysoko dociekliwość badawczą Autora, chciałbym wskazać kilka pozycji (czynię to z powinności recenzenta), które mogą być przydatne w dalszych pracach nad dziejami Birż, Kiejdan i Słucka w czasach, kiedy wchodziły one w skład włości Radziwiłłów birżańskich, w celu analizy działalności przedstawicieli rodu dla rozwoju tych ośrodków miejskich. Są to prace, które mogą stanowić również literaturę uzupełniającą dla kwestii poruszanych w rozprawie.

Są to prace obcojęzyczne D. Karvelisa, R. Ragauskienė, A. Ragauskasa i A. Tyla[2] traktujące o historii Birż, Kiejdan oraz przedstawicielach linii Radziwiłłów birżańskich, czy A. Hryckiewicza i M. Wołkaja[3] dotyczące dziejów twierdzy w Słucku. Spośród prac polskich badaczy warto spojrzeć jeszcze na artykuły i monografie (traktując je uzupełniająco i niekiedy w wątkach pobocznych) K. Kossarzeckiego o fortecy w Słucku,[4] czy U. Augustyniak (nieujęte w wykazie) dotyczące klienteli Radziwiłłów birżańskich.[5]

Konstrukcja pracy przewiduje w rozdziałach II i III podrozdziały dotyczące inwestycji miejskich w Birżach i Kiejdanach (odpowiednio 2.5 i 3.5), które pełniły inną rolę w

---

[2] D. Karvelis, *Laiekas kaip komunikacijos priemone Radvilu Birsu XVI a. pabaigoje - XVII a. pirmoje puseje*, „Lituanistika", 1999, Nr 1 (37); D. Karvelis, *Iš Radvilų giminės istorijos: Biržų kunigaikštystė ir jos visuomenė 1547–1655 metais*, 2015; R. Ragauskienė, *Mirties nugalėti nepavyko : Biržų ir Dubingių kunigaikščių Radvilų biologinė istorija (XV a. pabaiga - XVII a.)*, 2017 - (*Śmierci nie udało się pokonać: historia biologiczna książąt Radziwiłłów na Birżach i Dubinkach (koniec XV wieku - XVII wiek*, tłumaczenie z litewskiego I. Masojć i R. Naruniec, Kraków 2020); D. Karvelis, R. Ragauskienė, A. Ragausku, *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės mikropasaulis: Radvilų Kėdainių visuomenė (XV–XVIII a.)*, 2022; D. Karvelis, *Przymus wyznaniowy w „księstwie birżańskim" u schyłku XVI i w pierwszej połowie XVII wieku*, [w:] Litwa w epoce Wazów, red. W. Kriegseisen, A. Rachuba, Warszawa 2006. Pominięto opracowanie A. Tyla, *Decemviratas, arba Tertio ordo communitatis Kėdainių savivaldoje* (XVII–XVIII a.), „Lietuvos istorijos metraštis" 1999 [2000], lecz Autor skorzystał z późniejszego jego dzieła zawierającego zbiór aktów prawnych dotyczących Kiejdan (umieszczone w wykazie źródeł drukowanych rozprawy doktorskiej).

[3] A. Grickevic, *Drevnij gorod na Sl'uci*. Minsk 1985; M. Волкаў, *Слуцкая цытадэль XVII–XVIII ст.*, „Беларускі гістарычны агляд", t. 19, 2012; Idem, *Замкі і фартэцыі Радзівілаў на беларускіх землях у XVI-пачатку XVIII ст.*, Мінск 2020.

[4] K. Kossarzecki *Próby tworzenia udzielnego władztwa księcia Bogusława Radziwiłła w oparciu o dobra podlaskie i słuckie w okresie potopu szwedzkiego i moskiewskiego przełomu 1655 i 1656 r.*, „Studia i Materiały do Historii Wojskowości", t. 43, 2007, Idem, *Garnizon księcia Bogusława Radziwiłła w Słucku 1654–1668. Struktura i finansowanie*, „Miscellanea Historico-Archivistica", t. XXIX, 2022.

[5] U. Augustyniak, *Znaczenie więzów krwi w systemach nieformalnych w Rzeczypospolitej pierwszej połowy XVII wieku na przykładzie klienteli Radziwiłłów birżańskich* [w:] Kultura staropolska - kultura europejska. Prace ofiarowane Januszowi Tazbirowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin, red. S. Bylina, M. Hamanowa, T. Kostkiewiczowa, W. Kriegseisen, A.Mączak, H.Samsonowicz, J.Staszewski, L.Szczucki, A.Wyczański. Warszawa1997; Idem, *Specyfika patronatu magnackiego w Wielkim Księstwie Litewskim w XVII wieku. Problemy badawcze*, „Kwartalnik Historyczny" 110, 2002, nr 1; Idem, *W służbie hetmana i Rzeczypospolitej. Klientela wojskowa Krzysztofa Radziwiłła (1585-1640)*, Warszawa 2004.

dobrach Radziwiłłów birżańskich, aniżeli stara twierdza w Słucku. Birże były nowym miastem, faktycznie o charakterze obronnym, ale które miały być „kamieniem węgielnym" rodu, z kolei Kiejdany - ośrodkiem handlowym i edukacyjnym. Stąd duża aktywność właścicieli inicjujących inwestycje i rozwój infrastruktury miejskiej. Pominięcie rozważań w tym zakresie dotyczących Słucka jest dopuszczalne, gdyż - jak Autor wyjaśnia na kartach rozprawy - prawodawstwo właścicieli koncentrowało się w nim głównie na sprawach podatkowych i handlowych, w kontekście utrzymaniu należytego stanu twierdzy i zapłaty żołdu dla stacjonujących w niej oddziałów. Wydatki z tym związane były tak duże, że niekiedy mimo starań właścicieli (szczególnie zaznacza się działalność Bogusława Radziwiłła, który uczynił z miasta jedno z głównych centrów swojej władzy) istniała potrzeba otrzymania pomocy ze strony państwa w postaci czasowych zwolnień od podatków. Pewnym mankamentem pracy poświęconej ustrojowi miast jest brak szerszych informacji o organizacji sądownictwa i jego funkcjonowaniu w Birżach, w porównaniu do Kiejdan i Słucka (odpowiednio podrozdziały 3.6 i 4.5). Autor nie wyjaśnia tej niekonsekwencji. Być może przeszkodą był brak szerszych materiałów źródłowych. Lakoniczne informacje dotyczące sądownictwa miejskiego zawarte zostały w podrozdziale 2.2 dotyczącym organizacji władz miejskich Birż (s.69-70) i uzupełnione wiadomościami dotyczącymi sądu dworskiego z opracowania V. Raudeliūnasa i R. Firkovičiusa, *Biržų dvaro teismo knygos, 1620–1745*, Wilno 1982 (s.13, 87) oraz sądów cechowych (s.198, 207, a więc umieszczonych w Rozdziale V podrozdziale 5.2). Wątki związane z organizacją i działalnością sądów (na tle ustroju władz miejskich i ich wyłaniana oraz związanymi z tym problemami) w Kiejdanach i Słucku zostały zaprezentowane ciekawie w oparciu o różne materiały źródłowe. W obowiązujących wtedy regulacjach prawnych Autor porusza się sprawnie, co zasługuje na najwyższe uznanie, a niekiedy pokazuje nawet ich stosowanie w praktyce poprzez analizę konkretnych spraw (chociaż niektóre wnioski wydają się za daleko idące, np. dotyczące jurysdykcji sądów miejskich w Kiejdanach s.142). Źródła prawa, o których wyżej mowa, to przywileje królewskie (niekiedy potwierdzane później lub modyfikowane przez Sejm) oraz akty o różnych nazwach (np. przywilej, dokument, reskrypt, punkta, respons, suplement, deklaracja) wydawane przez księcia lub jego komisarzy. Przy okazji zaznaczyć należy, że obecny stan badań historycznoprawnych dotyczący miast prywatnych prowadzi niekiedy do wniosków, które wraz z odkryciem nowych dokumentów mogą być weryfikowane. Dotyczy to m. in. kwestii relacji przywileju i dokumentu lokacyjnego

miasta prywatnego. Kolejność wydania tych aktów nie zawsze jest jednoznaczna, zwłaszcza gdy korzystamy ze źródeł pośrednich. Autor analizuję tę kwestię na przykładzie Birż. Wspomina o przywileju Zygmunta III Wazy z 9 marca 1589 r., w którym król nadał miastu prawo magdeburskie, zwolnił mieszczan od podatków na okres 25 lat i nadał mu przywileje handlowe, m. in. wyznaczając w mieście dni targowe na czwartki i niedziele oraz o dokumencie lokacyjnym (zwanym także przywilejem) wydanym 1 maja 1589 r. przez Krzysztofa Pioruna Radziwiłła w którym potwierdził (zatwierdził (?) - s.276) on prawo magdeburskie oraz zwolnił mieszczan od podatków za miejskie grunty i przypisał miastu 60 włók ziemi. Akty te zawierają również wiele innych szczegółowych postanowień (s.36-37, 64, 72-73, 75, 76, 80, 83). Autor dochodzi do racjonalnej konkluzji, że dokument lokacyjny był skutkiem przywileju królewskiego. Obecny stan wiedzy uprawnia do takiego wniosku, chociaż nadano prawa i przywileje dla miasta, którego nie było z uwagi na brak dyspozycji właściciela, chyba że w/w przywilej Krzysztofa Pioruna Radziwiłła nie był pierwszym dokumentem dotyczącym Birż. Proces powstawania miast prywatnych lokowanych na prawie niemieckim z pewnością nie był szablonowy. Przykładem może być Zamość, a okoliczności jego powstania tego miasta były podobne, jak w przypadku Birż. Stan badań nad Zamościem jest jednak inny. Wiemy, że najpierw był wstępny dokument lokacyjny (list zawierający obietnicę lokacji i jej warunki) Jana Zamoyskiego datowany 10 kwietnia 1580 r. Jego ogłoszenie nastąpiło za aprobatą (a przynajmniej wiedzą) króla Stefana Batorego. Następnie kancelaria królewska wystawiła 12 czerwca 1580 r. dwa akty: pierwszy - potwierdzający dokument lokacyjny (zaginiony i odnaleziony niedawno w Krakowie w 2021 r.) i drugi przywilej lokacyjny dla miasta Zamościa. Geneza miasta Zamościa, a więc sposób i okoliczności wydania aktów stanowiących podstawę lokacji i organizacji miasta, prowadzi do konkluzji, że nie można wykluczyć, że takowe dodatkowe dokumenty lub listy właściciela dotyczące Birż zostaną odkryte w przyszłości, stanowiąc pole do dalszych badań.

Ciekawe są ustalenia związane z nadzorem nad miastami ze strony właściciela przy pomocy jego urzędników m. in. za pośrednictwem starostów, co może dać asumpt do dalszych badań nad ich statusem urzędniczym. Dotyczy to także relacji pomiędzy nimi, a działającymi w imieniu właściciela wysłannikami książęcymi (namiestnikami lub komisarzami) o szerokich uprawnieniach. Związana jest z tym również działalność urzędu zamkowego, a także właściwość funkcjonalna i rzeczowa sądu zamkowego (sądu asesorskiego w Kiejdanach).

Zwrócić należy uwagę, że Autor nie pomija kwestii, których nie może bezpośrednio wyjaśnić na podstawie dostępnych źródeł. Wyprowadza wtedy wniosek na podstawie źródeł pośrednich (s.155, 277-279 – kwestia wprowadzenia porządku prawa magdeburskiego w Słucku), albo sygnalizuje swoje ustalenie, formułując jednocześnie pytanie badawcze (s.110 – sprawa wyboru decemwirów w Kiejdanach). Świadczy to o dojrzałości badawczej Autora.

IV. Ocena strony formalnej rozprawy

Język pracy wystawia wysoką ocenę dla Autora. Sposób przekazu, czyni z rozprawy doktorskiej opracowanie, które czyta się z przyjemnością. Aparat przypisów jest zbudowany prawidłowo, zaś opisy bibliograficzne nie budzą zastrzeżeń. Terminologia jest ujednolicona dla potrzeb rozprawy, co wskazuje na wysoki poziom języka prawniczego, a zarazem krytyczne podejście do innych opracowań. Tekst jest precyzyjny i cechuje się jednoznacznością sformułowań. Błędy stylistyczne (s.44, 46, 69, 102, 185 oraz nagminnie używany wyraz „względem" zamiast bardziej poprawnego – w zależności od kontekstu - wyrazu: „dla" albo „wobec") i rzeczowe (s.43, 56 - dotyczący dziedzicznego miejsca rodu Olelkowiczów w Senacie po 1569 r.[6] oraz s.138) są sporadyczne. Odnosi się to także do potknięć językowych. Wskazuje to na dużą staranność Autora o stronę redakcyjną rozprawy. Wyjaśnienia wymaga, że określenie „partacze" (z łac.) oznacza osoby działające poza cechem, a nie jest to rodzaj rzemieślników działających poza cechem (s.15, ale prawidłowo już na s.216). Warto (chociaż w przypisie) wyjaśnić również termin Jednoty Litewskiej (s.44), skoro pojęcie to jest użyte w tekście rozprawy oraz charakter budynku określonego jako „kolegium kalwińskie", który spłonął w czasie pożaru Kiejdan w 1684 r. (s.53). Niejasna jest również zastosowanie - wpadkowo pojawiającego się w tekście rozprawy - tytułu „hospodar" (s.52, 55, 105, 130, 193), nie z powodu jego niewłaściwości, ale z punktu widzenia ujednolicenia stosowanej terminologii.

[6] T. Kempa, *Zabiegi kniaziów Olelkowiczów słuckich o uzyskanie miejsca w senacie po 1569 roku*, „Odrodzenie i Reformacja w Polsce", t. XLVII, Warszawa 2003, s.70 i n.

V. Konkluzja recenzji

Wskazane wyżej uwagi (w większości mające charakter dyskusyjny lub stanowiące propozycję do rozważenia przed drukiem rozprawy) i niewielkie nieścisłości w recenzowanej rozprawie nie wpływają w żaden sposób na jej pozytywną ocenę. Recenzowana rozprawa prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną Autora, solidny warsztat badawczy umożliwiający badania nad historią ustroju i prawa XVI i XVII wieku z wykorzystaniem różnych metod badawczych, dowodzi jego umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej oraz stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego z zakresu dyscypliny nauki prawne.

Mając powyższe na względzie stwierdzam, że rozprawa doktorska autorstwa Pana Macieja Zwierzchowskiego pt. *Ustrój miast prywatnych w dobrach Radziwiłłów birżańskich przed rokiem 1695*, Olsztyn 2023, ss.314 spełnia wymogi przewidziane w przepisach ustawowych. W związku z tym wnoszę o przyjęcie recenzowanej rozprawy i dopuszczenie jej do dalszych etapów postępowania doktorskiego. Ponadto z uwagi na złożoność i znaczenie poruszanego przez Autora problemu badawczego oraz sposobu jego przedstawienia wnoszę o wyróżnienie rozprawy doktorskiej.

dr hab. Arkadiusz Bereza, prof. UMCS